

שיח

יציאת שבת

7.52

כניסת שבת

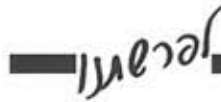
6.51

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

פרשת אחרי מות-קדושים, אייר תשע"ג שנה שלושים וארבע, גליון מס' 27 גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

חטא נדב ואביהוא

רבו הפירושים על חטאם של בני אהרן. הרש"י הירש (ויקרא י, א) בפירושו לחטאם, מדייק מלשון הכתוב (שם), פסוק ה: "בקרבי אֶקְדְּשִׁי, לשון אשר אמרה לאחר המעשה, שכוונתם הייתה רצויה. אך לעיתים, גם כאשר הכוונה רצויה, המעשה איננו רצוי. את הפגם במעשיהם, מוצא הרב הירש בשתי נקודות:

- א. הבאת אש אשר לא ציווה עליה ה'. כל עבודת הקרבנות היא עבודה מדויקת, אין מקום ל'סברא האנושית', גם לא בקרבנות נדב.
- ב. הבאת אש משל עצמם- מעידה על רצונם לבטא את עצמם. כהנים אמורים להתבטל כלפי העם ולהיות ממצעים בין העם לבין ה'.

נראה, שאת שתי השגיאות הנ"ל, עליון עמד הרב הירש, ניתן למצוא בשתי גרסאות של מעשה המוסרס המופיע בדברי חז"ל: נחלקו הפדוקים והפיתוסים עם הפרושים, כיצד יש להקטיר את הקטורת בקודש הקדשים ביום הכיפורים. הפדוקים טענו, שיש ליתן את הקטורת על המחתה מבחוץ. לעומתם, טענו הפרושים, שיש ליתן את הקטורת על המחתה מבפנים.

חז"ל מספרים, על כך גדול שנהג כמנהג הפדוקים. לאחר מעשה, ראו אביו ושאלו לפרש השמחה הגדולה אשר הוא רואה על פניו. פתשובת הבן לאביו, מוצאים את הבדל בין הגרסא המופיעה בגמרא לבין הגרסא בתוספתא:

- א. **תוספתא, מסכת יומא** (פרק א, הלכה ח): "מעשה בְּפִתּוּסֵי אֶחָד, שֶהִקְטִיר עַד שֶהוּא בְחוּץ וְיֵצֵא עַן הַקְטֹרֶת וְהִרְתִּיעַ אֶת כָּל הַבֵּית... כְּשִׂיבָא, אָמַר לְאָבִיו: כָּל יְמִיכֶם הֵייתֶם דּוֹרְשִׁין וְלֹא הֵייתֶם עוֹשִׂין, עַד שֶעֲמַדְתִּי וְעָשִׂיתִי אֲנִי..."
- ב. **תלמוד בבלי, מסכת יומא** (נט, ב): "מעשה בְּפִתּוּסֵי אֶחָד, שֶהִתְקִין מִבְחוּץ וְהִכְנִיס. בִּיצִיאָתוֹ, הָיָה שֶמֶח שֶמֶחָה גְדוֹלָה. פָּעַם בּו אָבִיו, אָמַר לוֹ: בְּנִי, אָף עַל פִּי שֶפָּדְדוּקִין אֶנּוּ - מִתְקַרְאִין אֶנּוּ מִן הַפְּרוּשִׁים. אָמַר לוֹ: כָּל יְמֵי הֵייתִי מִצְטַעֵר עַל הַמִּקְרָא הַזֶּה: 'כִּי פָעַן, אֶרְאֶה עַל הַפְּתָרְתִי' (טו, ב). אֲמַרְתִּי, מִתִּי יִבֹּא לְיָדִי וְאֶקְיָמְנּוּ. עָכְשֵׁיו שְׂבֵא לְיָדִי - לֹא אֶקְיָמְנּוּ!"

נראה שלפניו אותו מעשה, אך כל גרסא מבליטה פגם אחר במעשה אותו כן. הגרסא המופיעה בגמרא: "כל ימי הייתי מצטער... אמרתי: מתי יבוא לְיָדִי ואקיימנו", מעידה על דבקות גדולה בה' (דברים אלו מוזכרים את דברי רבי עקיבא, בעת הוצאתו להורג). טעותו הייתה בכך, שלא עשה את המעשה בצורה הנכונה עליה נצטוונו.

תשובת הכהן הגדול, לפי התוספתא: "כל ימיכם הייתם דורשין ולא הייתם עושים, עד שעמדתי ועשיתי אני", מעידה על טוהר גדולה והבלטת ה'אני'- דבר המנוגד לכל תפקידו של הכהן. לאחר שמושה מצא את אהרן על סדר עבודת יום הכיפורים, אומר הכתוב על אהרן (טו, לד): "יָנִיעֵשׁ, כִּפְאָשׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה". רש"י ופרשנים נספחים כתבים, שעשה כן כאשר הגיע יום הכיפורים.

מדוע יש צורך להודיעו זאת כעת? ניתן לומר, שבמילים קצרות אלה, מעיד לנו הכתוב שאהרן מתקן את שתי הנקודות בהן פגמו נדב ואביהוא. אהרן עשה בדיקו את המעשים עליהם נצטווה, וכל מעשהו הוא מפני שנצטווה ולא נגיעה אישית.

הרב משה הכהן רוט

חדשות מחנה ישראל / עורך: נפתלי יערי

גם ביחסים שבין אדם לחברו קובעת כוונת הלב לא רק בעבודת ה' קובעת כוונת הלב, אלא גם ביחסים שבין אדם לחברו.

הדברים עולים, מתוך מספר ציוויים שעניינם יחסים שבין אדם לחברו: "לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל, וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹקִים אֲנִי ה'". פרשנים מסבירים, שמצוות אלה מסורות ללבו של אדם, שהרי רק הוא יודע אם העצה שיעץ לחברו - שהוא עינר בנושא שעליו התְּנַעַץ, נכונה או לא, האם כוונתו טהורה או שיש לו כוונה להפיק תועלת מהעצה שיעץ. לכן, הודגש כאן "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹקִים", ה' הבורח כליות נלב - יודע את כוונתך האמיתיות.

ארץ ישראל אינה סובלת חטאים

ארץ ישראל אינה סובלת חטאים, כך נמסר מפי הגבורה. בסיום כל האזהרות הקשורות לדיני משפחה, בין אדם לחברו ובין אדם למקום, נאמר: "ולא תלכו בחקת הגוי אשר אני משלח מפניכם... ואמר לכם, אתם תירשו את אדמתם".

כוונת לב אמיתית - עיקר עבודת ה' לכל עבודת הקרבנות אשר מורטה בתקופה האחרונה, אין כל ערך ללא כוונת הלב.

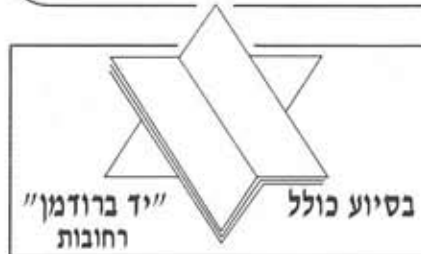
כך מוסרים פרשנינו, על פי מאמרי חז"ל. לדברי הפרשנים, נלמד הדבר מהאמור בקרבן השלמים. כידוע, נאכל קרבן השלמים במשך שני ימים ולילה. התורה מדגישה: "ואם האכל האכל ביום השלישי, פיגול הוא לא יִקְרָה". לשאלה, כיצד ניתן לדעת מראש שהמקריב יאכל מהקרבן ביום השלישי, שאז יחשב הקרבן כפיגול מראש? משיבים פרשנינו, שכבר כאשר המקריב - הקריב את הקרבן, היה בכוונתו לאכול מהקרבן ביום השלישי וכך הפך הקרבן לפיגול עוד בשעת הקרבתו. מכאן ניתן להסיק מסקנה ברורה, שאין כל ערך לעבודה בלא כוונת הלב.

דָּרֵשׁ דָּרֵשׁ

מהמדרש לפרשת אחרי מות וקדושים

ויקרא רבה - אחרי מות, פרשה כג, ג - רבי עזריה בשם רבי יהודה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר: מִשָּׁל, לְמַלְךְ שֶהָיָה לוֹ פֶּרֶס נְטוּעַ שׁוֹרָה שֶל תַּאֲנִים וְשֶל גַּפְנִים וְשֶל רְמוֹנִים וְשֶל תְּפָחִים וּמִסַּר לְאָרְזִים וְהַלֵּךְ לוֹ. אַחֲרַי יָמִים, בֵּא הַמֶּלֶךְ וְהִצִּיץ בְּפֶרֶס, לְיַדֵּעַ מָה עָשָׂה, וּמִצָּאוּ מֵלֵא חוֹחִין וְדָרְדְּרִין. הֵבִיא קְצָצִים לְקוּצוֹ, וְהִצִּיץ בְּאוֹתוֹן הַחוֹחִין וְרָאָה בּוֹ שׁוֹשְׁנָה אַחַת שֶל נֶרְד, נְטָלָהּ וְהָרִיחַ בָּהּ וְשָׁבַת נִפְשׁוֹ עָלֶיהָ. אָמַר הַמֶּלֶךְ: בִּשְׂבִיל שׁוֹשְׁנָה זוֹ יִצָּל כָּל הַפֶּרֶס. כִּךְ כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵל לֹא נִבְרָא אֶלָּא בְּשִׂבְלֵי תְנִינָה, אַחֲרַי עֲשִׂים דּוֹרוֹת, הִצִּיץ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְעוֹלְמוֹ לְיַדֵּעַ מָה עָשָׂה, וּמִצָּאוּ מֵלֵא מִים בְּמִים, דּוֹר אֶנְוֵשׁ מִים בְּמִים, דּוֹר הַמַּבּוּל מִים בְּמִים, דּוֹר הַפְּלִגָּה מִים בְּמִים, וְהֵבִיא קְצָצִים לְקוּצוֹ, שֶטָּאֲמַר (תְּהִלִּים כט, ז): "ה' לְמַבּוּל יָשִׁב". רָאָה בּוֹ שׁוֹשְׁנָה אַחַת שֶל נֶרְד, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל וְנִטְלָה וְהָרִיחָהּ, בְּשַׁעַת שֶנִּתְּן לָהֶם עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת וְשָׁבַת נִפְשׁוֹ עָלָיו, בְּשַׁעַת שֶאֲמָרוּ (שְׁמוֹת כד, ז): "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: בִּשְׂבִיל שׁוֹשְׁנָה זוֹ יִצָּל הַפֶּרֶס, בְּזִכּוֹת תּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל יִצָּל הָעוֹלָם.

לקוראינו: מאמרים המופיעים ללא ציון שם הכותב, נכתבו על ידי חברי המערכת

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק
העריכה בסיוע אברכי כולל "יד ברודמן" ללימודי תורה ודרישות, בית שפירא, רחובות
טלפון: 08-9412048
אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach
הדפסה: דפוס ש.ה.ר. רחובות טל. 08-9475106

בגדי לבן

"בזאת יבא אחרון אל הקדש... קתנת בד... ומקסי בד... ובאבנט בד... ובמזנפת בד..." (טז, ג-ז). מדוע מדגישה התורה באריכות מיותרת את המילה "בד" בפסוק ד?!

"דעת מקרא" (שם, פסוק ז) מסביר, שהכתוב בא להדגיש, שאסור לערב באריגת בגדים אלו איזשהו חומר אחר. ואם כן, דאי מדובר בגדים פשוטים, חסרי ערך מסחרי. ולמה עליו לשרת ביום הכיפורים (נשא הקטט) בגדים פשוטים אלו: אומר רש"י (שם, פסוק ז): "מגיד, שאינו משמש לפנים (בקדוש הקדשים) בשמונה בגדים... שיש בהם זהב, לפי שאין קטגור נעשה סגור". והכוונה: הזהב מוכיר את על הזהב, ואם הכרך יכנס עם בגד מזהב לבקש כפרה – למלא את תפקידו כסניגור על ישראל, יזכיר הבגד לקב"ה את חטא העגל ולא יסלח לעמו. אבל, גם זו אינה תשובה מספקת, שהרי הקב"ה כבר העניש וסלח על חטא העגל, וקבע, שבכל פעם שישראל יחטאו, הם יענשו קצת גם "על חטובי" חטא זה. אבל למה שיתערר מעטו, כשהם צמים ומתקדשים ביום הכיפורים! ועוד: וכי לא היה הרבה זהב במקדש / משכן וכליהם! זה לא יזכיר להי את העגל!?

לכן, מסביר הרש"י הירש, הלבן – הוא צבע הטהרה. בגד זה מקורין לעם ישראל הצופה בכרך הגדול – את הקדושה, אותה מייצג הכרך הגדול. ואכן, גם מונחים שאינם מעולם התורה אומרים, שהצבע הלבן מסמל תמימות, טוהר, ולכן גם כלה לובשת בגדי לבן. אף בדתות האחרות, כגון: האיטלים, לובשים בגדי לבן בניסיעה למכה. ובחזרה אלינו: הקיטל

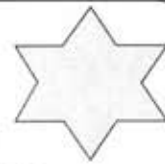
בימים נוראים" הוא לבן, ועם בגדי לבן אנו גם יורדים למנוחת שלמים. צבע זה נחשב גם כצבע של נחמה, שלום וכניעה, וגם מביע חגיגות ומקיון. וכמו שהצבע הלבן הוא מציגה של כל צבעי הקשת, כך הכרך הגדול צריך לשלב באישיותו ובהרגשותו את כל התכונות שמנינו כאן, בהיכנסו לקני ולקנים. בעמדו לפני ה', צריך הוא להיות פנוי, תמים, טהור ונקי בכל המובנים. אבל עליו להיות גם חגיגי, שמח, שהרי עובדים את ה' בשמחה. אדם הלושב לבן, נתון תחושה של סמכות רוחנית, צניעות ונקיון הנפש, וכזה הוא הכרך הגדול.

נראה לי להוסיף, שבגד זהב לעול לעורר בלב האדם את רגש הגאווה, שהרי הזהב הוא מסמלי העושר. בגדי זהב הם בגדי שררה, והלושב אותם – מביע את מעמדו וכוחו מול הציבור. אבל לפני הקב"ה, חייבים להתבטל מכל סממן העלול לגרום לגאווה, כי, כידוע, את התכונה הזו הקב"ה מתעב ועלול באמת לכתוס. ואולי גם לכך התכוון רש"י, בדברו לעיל על קטיגור.

עליו לזכור, שכמו בעומדו לפני ה' – חייבים אנו לחוש כניעה ופשוטות, גם אם יש לנו כיס מלא... כך גם עליו להמשיך בתחושה זו, גם בחיים החברתיים והציבוריים שלנו. ואולי לכך, גם לכך, התכוון קהלת (ט, ח): "בכל עת יהיו בגדיך לבנים".

מנחם אדלשטיין

"בתורתם"

"כלל גדול בתורה"

בלב פרשת "קדושים", נמצא אחד הפסוקים המפורסמים ביותר בתורה כולה (וי, יח): "לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך, אני ה'". פרשנים רבים עמדו על כך, שלא נאמר בפסוק "ואהבת את רעך כמוך" אלא "ואהבת לרעך כמוך", ללמדנו, שהתורה אינה מצווה עליו לאהוב את האומי והאישיות של האחר, אלא לרצות בשלומו וטובתו של כל אדם מישראל, כמו שאנו רוצים בשלומו וטובתו.

הרש"י הירש (שם) קושר את הדברים גם לסיפא של הפסוק, ואומר: "אותה מצוות אהבה, מתעלמת לחלוטין מאישיותו של האחר. אין היא מושתתת על אהבת מתכוונת, אלא טעמה: "אני ה'". בשם ה' היא מוטלת עליו ביחס לכל הבריות, שהרי הוא שקבע את ייעוד כולם להיות יריעים זה לזה".

רש"י בפרושו (שם), מביא את דבריו המפורסמים של רבי עקיבא: "ואהבת לרעך כמוך" – אמר רבי עקיבא: זה כלל גדול בתורה". מה שפחות מפורסם, הוא, שהדברים הללו של רבי עקיבא אינם מוסכמים על כולם. היה מי שחשב, שיש בתורה פסוק יסודי יותר מאשר הפסוק שלנו. היה זה בן עזאי שהתווכח עם רבי עקיבא, ואמר: "זה ספר תולדות אדם" (בראשית ה, א) – זה כלל גדול מזה" (ירושלמי מדרים פ"ט, ה"ד).

ה"פני משה" (שם) מסביר, שכונתו של בן עזאי היא לטוף הפסוק שאותו ציטט: "...ביום ברא אלקים אדם בןמות אלקים עשה אותו" (בראשית ה, א). כלומר, לשיטתו בן עזאי, הקביעה שכל אדם נברא בןמות אלקים וממילא יש להתנהג עמו בכבוד, היא קביעה יסודית יותר מאשר "ואהבת לרעך כמוך". מדוע?

משום, שאם מדובר באדם שמולול בכבוד עצמו, אז מצד "ואהבת לרעך כמוך" – אין לו חובה לכבד את חברו, שהרי גם את עצמו הוא אינו מכבד. אולם, לפי הפסוק שציטט בן עזאי – "זה ספר תולדות אדם... בןמות אלקים עשה אותו", הרי שעליו לכבד את חברו, שנברא בןמות אלקים, ללא שום קשר לאופן שבו הוא מתייחס כלפי עצמו (על פי דברי ה"תורה תמימה" לבראשית ה, א).

ובמחלוקת כמו במחלוקת, חובה עליו לשאול עכשיו: ומה יענה על כך רבי עקיבא? מדוע בכל זאת, לשיטתו, הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" הוא כלל גדול בתורה, ולא "זה ספר תולדות אדם"?

יתכן, שתשובתו תהיה: אדרבה, אדם שמולול בכבוד עצמו ומכבד את הזולת יותר ממה שהוא מכבד את עצמו – פחיתות היא לו, ולא מעלה. אדם שמסוגל לראות את דמות האלקים בחברו, אך בעצמו אינו רואה, יאמר רבי עקיבא: מוטב לו שיתאמץ תחילה לקיים מצוות "ואהבת לרעך כמוך" בעצמו, לפני שהוא רץ לכבד את כולם.

אייתי וייס

פינת ההלכה

דין "תמימות" בספירת העומר (ג)

"שולחן ערוך" (תפס, ז) פסק: "שכח ולא ברך כל הלילה, יספור ביום בלא ברכה". וביאר ה"משנה ברורה" (שם, סקל"ד), שבשאר הימים יספור **בברכה**, משום שיש "ספק ספקא" להקל ("שער הציון" שם, סקמ"ה): ספק שאפשר שבדיעבד זמן הספירה הוא כל המעת לעת ולא רק בלילה, וגם אם תאמר שהספירה היא רק בלילה ולא ביום, אף על פי כן, הרבה פוסקים מסכימים שאין הימים מעכבין זה את זה ולענין זה – אין דין "תמימות" מעכב.

ה"שערי תשובה" (תפס, סק"ד) הביא, שבספר "בית דוד" (אורח חיים, סימן רסח) כתב, ש"מינה את שאר הימים בלא ברכה, שהרי הטעם שמקלים בשכח בלילה ונטור וספר ביום – שסופר מכאן ואילך בברכה – הוא משום "ספק ספקא" לקולא, כמבואר לעיל. ובמקרה שלנו, שנטור ב"בין השמשות", זהו "ספק ספקא" לחומרא, שהרי שמא אי

אפשר לספור ביום אלא רק בלילה, וגם אם אפשר לספור ביום, שמא "בין השמשות" הוא כבר היום הבא.

אמנם, בספר "בית שלמה" (תשובה קב) כתב, שאדרבה, במקרה זה יש "ספק ספקא" להקל, שהרי יש ספק שמא כל יום יש מצווה בפני עצמה, וגם אם לא כל יום יש מצווה בפני עצמה – ספק שמא "בין השמשות" זה אותו היום שפספס ולא היום הבא, ובפרט שרוב הפוסקים פוסקים כאותן שיטות שאומרות, שכל יום ויום יש מצווה בפני עצמה.

הרב שלמה זלמן אויערבך ("הליכות שלמה", עמוד שנה) **והרב שמואל ואזנר** ("מבית לוי", ניסן, עמוד עב) פסקו, שרשאי להמשיך ולספור בשאר הימים בברכה.

דעת הרב יוסף שלום אלישיב ("הלכות חג בחגי", עמוד מט, הערה 14) היא, שאם ספר בתוך 13 דקות אחר השקיעה – יכול לספור בשאר הימים בברכה, משום דשמא הלכה כרבי יוסי שאומר ש"בין השמשות" נחשב כוודאי יום, עד סמוך ל"צאת הכוכבים".

ה"אור לציון" (ח"ג, פ"י, ז) פסק, שאם ספר עד 25 דקות לאחר השקיעה – יכול לספור למחרת בברכה, כי לשיטתו, עד 25 דקות לאחר השקיעה הוא ספק.

הרב אריה ויזל

"הוכח תוכיח את עמיתך"

הציווי (וי, יז): "הוכח תוכיח את עמיתך", הוא ציווי רחב המצוה אותנו להוכיח את חברנו, כאשר הוא אנו בו דבר שאינו הגון. המשך הציווי "ולא תשא עליו חטא", מלמדנו, שאסור לכבוש את דברי התוכחה בלב ובכך לבוא לידי שטאה. מדרש תנחומא (משפטים, ז) אומר: "מנין לרואה דבר מגונה בחברו, שחייב להוכיחו? תלמוד לומר: 'הוכח תוכיח'. הוכיחו ולא קבל, מנין שיחזור ויוכיחו? תלמוד לומר: 'תוכיח'. יכול אפילו פניו משתנות? תלמוד לומר: 'לא תשא עליו חטא'. ותניא: 'הוכח תוכיח' – אין לי אלא הרב לתלמיד, תלמיד לרב מנין? תלמוד לומר: 'הוכח תוכיח', מכל מקום". ומוסיף על כך מדרש "שכל טוב" (שמות טז, כח): "צריכין בני ברית קודש להיזהר איש בכבוד חברו ושלא להלבין פניו ברבים, ועל זה נאמר 'הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא'... כל שכן שלא לשום תוכחה שהוא מוסיד חלקו לעולם הבא".

למרות החשיבות הרבה של מצוות "הוכח תוכיח", מוצאים אנו במדרש (ילקוט שמעוני, תתקמז): "אמר רבי אליעזר משום רבי יהודה בן שמעי: כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה לאדם שלא לומר דבר שאינו נשמע, שטאמר (משלי ט, ח): 'אל תוכח לך בן יתעב, הוכח לחכם ויאקבץ'".

מתוך הדברים מובן, שקיום מצוות "הוכח תוכיח", תלוי בידיעת המוכיח שמקבל התוכחה, אכן ישמע לו, או לפחות יקבל את התוכחה בתבונה.

"חזנור לזעור"

במעשה החינוך, נזקקים אנו לא פעם להוכיח את תלמידינו, אם כדי להסב את תשומת לבם לחומר הנלמד, אם בגלל מעשה או מחל שגשג או חדלו, ואם בגלל כל סיבה אחרת. התלמידים הנתונים לקרות המורה, ישמעו את התוכחה. השאלה תהיה, מה תפגע התוכחה על התלמיד. האם תפגע בכיוון הנכון? האמנם "תיישר" את התלמיד לכיוון הרצוי? או שמא תפגע בדיוק בכיוון ההפך ותגרום לתלמיד "לבעוט".

הדבר תלוי במידה רבה בצורת התוכחה. **הרמב"ם** (הלכות תלמוד תורה ג, יב) אומר: "כשם שהתלמידים חייבין בכבוד הרב, כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרוב, כך אמרו חכמים (אבות ד, יב): 'הוי קבד לתלמידך חביב עלך קשקש'". ובספר "ארחות צדיקים" (שער הכעס) הוא אומר: "והתאמר לו בלשון רכה ותחנונים, כי לטובתו אותה אומר לי". כלומר, התוכחה לתלמיד צריכה להאמר ברחות, בלשון רכה ובצורה שלא תבייש אותו. חשוב להימנע מכל האפשר מתוכחה פומבית, אלא אם כן, הפומביות משרתת את המטרה. שאם לא כן, היא מביישת את התלמיד ומשיגה את התוצאה החפוכה מזו המבוקשת.

נפתלי יערי